

Copyright © 2011, Dušan Veličković
Copyright © 2011 izdanja na srpskom, LAGUNA

BELA, ČAO

Sadržaj

Čudna godina, 1991..	9
Rusi	17
Dvadeseti vek.	31
Kobac, Frojd, Kestler i Sintija.	41
Tito – mama	49
Internacionala	69
Devedesete	79
Pisma	91
Futra.	103
Žene	113
Sloboda	123
Srbija, Srbija	133
Epilog	157
<i>O autoru.</i>	169

ČUDNA GODINA, 1991.

Otac odlazi od kuće, majka kuva *choux braisé*
i postaje pisac, a ja želim da me svi ostave na miru.
Na neobičan način završava se beskrajni život
D. M. Tomića.

Ocu je bilo tesno, a majka je počela u novčaniku da nosi sliku Violete N. U stvari, dve slike, portret i celu figuru. Punačka devojka, vesela. Majka je vadila Violetine fotografije iz novčanika, više nije nosila ni moju fotografiju ni fotografiju moga mlađeg brata, očevu je iscepala. Stavljala je Violetin portret uz svoje lice:

„Pogledajte, kažite.“

Sa fotografije su se smejali Violetini lepi zubi i ružičaste desni, preko kojih je vetar bacio jedan dugi pramen crne kose. Meni se činilo kao da Violeta kaže „hej“ ili „evo“, ili tako nešto obično.

Međutim, Violeta nikada nije govorila, uvek je bila samo fotografija. U stvari, pitam se da li je Violetu ikada iko video, da li je ona uopšte postojala, ili je ta fotografija bila samo simbol očeve grešnosti i nespremnosti da uživa u toplini porodičnog doma.

Majka je potencirala kontrast: ona, majka, plava, mršava, nalik na Švedanku, otmena, porodično stablo

sa granama sve do sedamnaestog veka, kada su se njeni preci uputili ka Sent Andreji, pa se zadržali kod Sombora; Violeta, samo mlada i ništa više.

Majka je mislila da se na njenom licu i njenom očuvanom telu videlo da je završila dva fakulteta, da tečno govori tri jezika i da nikada ništa nije radila.

Majka je uvek pazila kakav će utisak ostaviti i pred poznatim i pred nepoznatim ljudima. Često je govorila: „Bože, šta će reći svet!“

Kada su njene prijateljice napadale oca, ona ga je branila. Bilo mu je tesno, govorila je; eto, mogao je da bude savetnik kod Ante Markovića, verovatno i kod ovog Slobe, ali on je imao druge planove. Bilo mu je tesno i u bivšoj Jugoslaviji, a kamoli u ovoj današnjoj. Ova kurva je to iskoristila.

Otac je mahao papirom na kome je pisalo: *Poziv na vojnu vežbu*. Govorio je: „Zar oni misle da sam ja idiot da pristanem da me onaj glupi brkati general odvede u smrt, a da on posle sedi u svojoj vili na Dedinju i piše memoare, ako je uopšte pismen.“

Tako sam ubrzo ostao sam sa majkom i bratom, i ratovima koji su počinjali. Otac se javljao telefonom sa nepoznatih adresa.

Pre toga, otac me je pogledao značajno:

„Ovo što ću ti sada reći možda je kliše, ali je tačno. Vidiš, uskoro ću napuniti pedeset godina i shvatio sam da svako ima pravo da ispolji sve svoje talente.“

Otac mi je pokazao svoj tekst koji je napisao i otkucio na mašini marke oliveti 1972. godine: *Razotuđenje kao lični čin*. Slova su bila plavičaste boje, jer je to bila kopija preko indiga.

„Možda će te interesovati? Nisam bio mnogo stariji od tebe kada sam ovo napisao“, rekao je.

I još: „Kad su mogli Lorens Darel i ona Margerit Jursenar, valjda i ja mogu negde da odem, negde na neko ostrvo.“

Majka je govorila: „Ako ikada bude hteo da se vrati, moraće da moli.“

A ja sam imao sedamnaest godina. Interesovalo me je da ne idem u vojsku, da dobijem pasoš, i da i ja, kao i otac, negde otputujem. I da me svi ostave na miru.

Meni je prišao jedan i rekao: „Hoćeš da probaš? Ovo nije običan ekser, ovo je original.“

Otac je kazao: „Ja sam šezdeset osme probao elesdi. Ovaj ekstazi je bezveze.“

Majka je popravila frizuru i promrmljala: „Ti si potpuno poludeo.“

A onda je veselo uzviknula, kao da je sve u redu i kao da smo mi jedna srećna porodica: „Evo, danas sam vam skuvala pravi *choux braisé*, vreme je za normalan porodični ručak.“

„Jaoj, opet taj jebeni kupus“, rekao je otac.

„Šta pričaš gluposti, u tom slučaju zvao bi se *choux baisé*“, dobacio je otac očeve majke na svom savršenom francuskom jeziku koji je uvežbavao u pariskim bordelima.

Majka je izdeklamovala: „Prvo se zagreje malo ulja na dnu šerpe, onda se stavi glavica kupusa isečena na veće komade, preko toga krupnije iseckani crni luk, zatim iseckana paprika, po mogućstvu crvena i

zelena, da sve lepše izgleda, i na kraju se sve to pokrije paradajzom isečenim na kolutove. Pospe se vegetom, bosiljkom i biberom, i dinsta se dok sve ne omekša.“

„Mi primitivni Balkanci sve kuvamo“, objasnila je majka. „Francuzi dinstaju, to je mnogo zdravije“.

Kada je otac počeo da se razotuđuje, majka je odlučila da postane pisac, a u odlukama je bila nenadmašna. Uporna i nepokolebljiva. Kupila je kompjuter, najnoviji model, 286 XT, preko svog rođaka u Švajcarskoj koji je sve doneo u delovima osim monitora. Tako je majka platila carinu samo na monitor i svuda se hvalila: „Samo tri hiljade maraka.“

Odnela je svoj dnevnik u *Prosvetu*.

Gospođa u *Prosveti* je rekla:

„Žensko pismo! Oh, to je tako seksi! To je sada u modi. Nešto kao novi *Devajtis*. Može! Koštaće vas tri hiljade maraka. Takva su vremena.“

Majka se vratila kući zadovoljna, i saopštila: „Rekli su mi da ću biti nova Marija Rođevićevna.“ Istog dana je prodala kompjuter i knjiga je otišla u štampu.

Knjiga je bila lepe plave boje, a naslov je bio ispisan crvenim slovima: *Prohujalo s ljubavlju*. Pokušao sam da je čitam, ali mi nije bila zanimljiva, a i stranice su ispadale.

„Ovo su teška vremena, nigde ne može da se nađe dobar lepak za povez. Svi izdavači se muče“, rekla je majka. „Ali, važno je imati knjigu, knjige su ono što ostaje.“

Kasnije se majka posvetila slikarstvu. Na njenim slikama je uglavnom bilo voće u jarkim bojama. Majka

bi se odmakla od slike, nakrivila glavu na jednu, pa na drugu stranu i rekla:

„Kao da je pravo! To je zato što imam sigurnu ruku!“

Nekoliko godina kasnije otac je preuzeo jedno od prezimena svoga dede po majci – Kobac. U svetu su ga zvali Kobak. Majka je rekla: „Naivna budala, misli da će tako zlikovcima zavarati trag.“ Ipak, u sudskom pozivu za razvod braka pisalo je: *Julijana Filipović protiv Tome Filipovića*.

Bila je to veoma neobična godina za sve nas. Sve je počelo da se raspada.

Prvo je umro otac očeve majke. Konačno! Niko nije mogao da kaže koliko ja tačno imao godina ni koje mu je ime pravo, iako je dugo živeo sa nama. Majka je odmah dezinfikovala sobu, unela veliki izrezbareni sto od punog drveta, stavila dva fikusa u ugao kraj prozora i kazala:

„Ovo će nam sada biti trpezarija. Život teče dalje.“

Otac je poslao telegram u kome je, između ostalog, napisao: „Ovo je kraj jedne epohe.“

Mi nismo mislili tako. Mi smo mislili da život tek počinje.

Beogradski novinar Dušan V. bio je jedini koga je otac očeve majke zaista interesovao. Prošle godine napisao je članak o njemu kao najstarijem čoveku u Srbiji, ali nije uspeo da ga objavi. Posle sahrane prišao mi je i rekao:

„Evo, uzmi, ovo sam juče napisao. Mislim da on zaista zaslužuje priču.“

Majka je rekla: „Stavi to u onu fioku s ordenjem.“
Pre toga sam ipak pročitao priču:

Na zastakljenoj terasi zgrade u Ulici vojvode Dobrnjca broj 8, D. M. Tomić, koji je nekada bio poznat kao Crveni Toma i za koga se pričalo da mu je pravo ime Toma Kobac, čitao je bez naočara raskupusanu knjigu plavih korica. Činilo se da je upravo otkrio jednu od onih rečenica koje kao da su božjom rukom napisane. Njegove oči koje su se do tada ravnomerno kretale levo-desno, najednom pokazale beonjače i iznova započele čitanje sa vrha požutele strane:

Alfonsa Žimaža i Lisijena Beržerea rodiše istog dana, istoga časa, dve majke, dve prijateljice, za koje je docnije to bio neiscrpan predmet razgovora. Odrasli su zajedno. Lisijen nikada nije vodila računa o tome što je stupio u život u istom času kada i njegov drug. Alfons, pažljiviji, stalno je na to mislio. On se bio navikao da poredi, u njihovom toku, ova dva života započeta jednovremeno. I, malo-pomalo, on steče ubeđenje da je pravo, pravedno i dobro da njihovo napredovanje bude podjednako.

Sklopio je knjigu, uzeo đlačku svesku na kojoj je rukom bilo ispisano *Anatol Frans: Savremena istorija*, bez žurbe je pronašao praznu stranu i zapisao: *Šta sam ja, Bože moj? Šta je moja priroda?*

Je li u redu prelom???
Da li i pasus iznad
uvucenog treba da bude
uvucen?!

Porodica je dugo posle toga pokušavala da odgonetne razlog zbog kojeg je Tomić zapisao ove reči. Šta mu je to Anatol Frans poručio tako značajno zbog čega se Tomić zagledao toliko daleko unazad, čak do Svetog Avgustina. Ko su njegovi Lisjen i Alfons? Možda je to on sam? Njegove dve ličnosti, dva identiteta koja su konačno krenula svojim putem?

Nastavio je da čita knjigu kao da se u večnosti njegovog stogodišnjeg života ništa nije dogodilo i kao da odluka koju je upravo doneo nema ni uzrok ni posledicu.

Od tog jutra njegov život se iz osnova promenio. Nije se više pridržavao nijedne navike. Ukinuo je „voćni dan“, odlazio je u krevet kasno, ponovo je počeo da puši i potpuno je prestao da uzima „fijaker prašak“.

Šest dana kasnije, 2. jula 1991. godine, dok je časna sestra, ozbiljna i okretna, pripremala klistir, podigao je pogled prema prozoru i dalje ka ogradi Botaničke bašte iza koje se čuo lavež pasa. Promrmljao je: „Gde si bio? Nigde! Šta si radio? Ništa!“

„Šta ste rekli?“, upitala je bolničarka strogo.

„Kažem: uvek je bilo onako kako sam ja hteo.“

A onda je usmerio svoj modri pogled ka ženi u belom, kao da će u njenim zenicama naći strast sažaljenja, i povikao silnim staračkim glasom: „Znao sam da ću umreti u govnila!“

Umro je iste večeri u deset časova i trideset pet minuta. Poslednje reči su mu bile: „*Je refuse de chier.*“* Njegova izjava prošla je nezapaženo jer je bila prekrivena

* Franc.: Odbijam da serem.

glasom televizijskog ekrana koji je saopštio da je Jugoslovenska narodna armija bombardovala kamione na putu kod Bregane i tako probila blokadu slovenačke teritorijalne odbrane.

Rano ujutru sledećeg dana video sam kako jedan kobac bešumno kruži nad Botaničkom baštom da bi iznenada nestao visoko u oblacima. Ili mi se to možda samo učinilo.

RUSI

Važan i neobičan dan u životu
jednog mladog srpskog trgovca
u Beču 1906. godine

U svoj dnevnik, u stvari više poslovni nego intimni podsetnik, mladi trgovac, suvlasnik firme *Kobac i sin*, prvi put je zapisao i nešto što bi se moglo nazvati opštim razmišljanjem:

Postoji u životu svakog čoveka bar jedan dan kada poveruje u Boga. Takva je snaga slučajnosti i nužnosti. Sćućušna čestica u kosmosu može se tome suprotstaviti samo jakom voljom i disciplinom.

Sitnim, kaligrafskim rukopisom, u dnevniku je iznad toga bilo zapisano:

1. *Isporuka štofa kasni. Velika greška nekog glupog carinika u Feldkirhu. Hitno javiti Henriku da otkáže dogovor o prijemu i plaćanju.*
2. *Dobio telegram da je otac izvršio samoubištvo. Šokantno ali i razumljivo. Testament u ponedeljak.*

3. *Fen duva već tri dana. Lekarsko društvo saopštilo da treba otkazati važne poslove i odluke. Meni ne smeta.*
4. *Sreo se sa Gusevim i Burcevim. Hoće da sruše cara. Njihov vođa nije želeo da se predstavi. Ljudi bez stila. Burcev se češe po grudima dok govori.*

Kontigent od šest hiljada metara prvoklasnog engleskog štofa od čiste vune zaustavljen je posle carinskog pregleda na Švajcarskoj granici i upućen u nepoznatom pravcu, verovatno na sever ka Galiciji. Kobac, kome je to bio prvi veliki posao, uzalud je dva puta tog jutra uzimao kočiju i odlazio do Zapadne stanice da potpiše deklaraciju o uvozu. Kontrolor iz ministarstva, koga su na kraju pozvali, sačinio je zapisnik i optužio švajcarske carinike.

„Bili su dobri plaćenici u španskim i nemačkim ratovima“, rekao je tonom stručnjaka, „ali organizovati železnicu i prevoz robe, gospodine, to je već nešto drugo.“

Poslednjih meseci najviše ga je privlačila trgovina antikvitetima; radio je predano, oslanjao se na pouzdane sertifikate i moglo bi se reći da je u toj oblasti već počeo da stiže uvažavanje. Čak je i čuveni Lustig pristao da sklope ugovor po kojem je dobio pravo da preuzima najbolje primerke iz Grčke i Egipta. Sa istraživačima na novim arheološkim lokacijama u Nemačkoj i Mađarskoj bio je u direktnom kontaktu.

Međutim, kada je jednog jutra pomilovao figuru ratnika sa kopljem iz rimskog doba koja je, čekajući

kupca iz Holandije, danima stajala na stočiću za kafu u njegovom apartmanu, shvatio je da nije na dobrom putu. Kolekcionarska strast nije bila ono što je sebi želeo da dopusti.

Tako se okrenuo tekstilu. U stvari, prijatelj iz Pešte, sklon trgovačkim avanturama i tako uvek u toku sa modernim trendovima, ubedio ga je da od svih industrijskih proizvoda jedino engleski štof ima sigurnu budućnost

U Beču je već danima duvao topli vetar koji je alpskim dolinama sa zapada stizao u grad, topeći sneg neverovatnom brzinom. Teška vazдушna masa niskog atmosferskog pritiska klizila je niz planinske litice sudarajući se sa poljem visokog pritiska uklještenim u dolinama, dobijajući ubrzanje koje se pretvaralo u kovitlac. Po jednostavnom zakonu dinamike, hladni vetar koji se prelivao preko glečera svakim kilometrom prevaljenog puta postajao je sve topliji i topliji. Beč je tih dana patio od nesаницe, a zbivanja su bila sve čudnija i sve slučajnija.

Telegram ga je sačekao po povratku u hotel. Pisalo je: *Splav potonuo. Otac izvršio samoubistvo.*

Na trenutak lice mu je dobilo boju stakla i neko iskonsko osećanje tuge i straha zamaglilo mu je oči. Osetio je potrebu da legne, da se zgrči u krevetu i pokuša da smiri uzdrhtali stomak.

Iznenaden i postiđen suvišnim emocijama usmerio je misli ka budućnosti u kojoj su ga čekali jasni planovi i odluke; u magli zbivanja koja moraju uslediti jasno je video ćerku učitelja iz Prokuplja kojom će se oženiti, posle čega će peštanski i bečki bordeli postati samo

uspomene, decu koja će se roditi i koju će vaspitavati surovo i bez prava na slobodu koja njemu pripada, pripremajući ih za večitu zahvalnost i potvrdu svoje moći.

Ogromni troškovi školovanja u trgovačkim akademijama Pešte, Beča i Pariza, uz raspusni i rasipnički studentski život, nisu bili jedini razlog osećanja da se mora odužiti napornim radom. Bogatstvo koje se uvećava shvatao je jednostavno kao logičnu i neminovnu kulisu budućnosti koja je u ovom trenutku tekla u svim pravcima pred njegovim suznim očima.

Uverenje da mu pripada prirodno pravo na osobenost, moć i hir bilo je više od cilja, nalik na neuništivu supstancu bez koje bi ga telegram iz Srbije naveo na nepromišljenost i slabost. Možda bi mu se učinilo da štof iz Mančestera nije vrednost uporediva sa patnjom i samosažaljenjem sina, pogođenog iznenadnim i apsurdnim gubitkom oca, i strahom od slobode kojom će ubuduće morati da upravlja sam.

Svog partnera Henrika Kestlera koji je očekivao isporuku u Pešti mogao je o neočekivanim problemima sa prevozom da obavesti i narednog dana. Uostalom, rizik trgovine u uslovima nastupajućeg carinskog rata i blokade granice bio je deo normalne kalkulacije, gotovo po pravilu pokriven vanrednim profitom.

Sam Henrik nije delio rizik, a možda nije ni znao sve detalje komplikovane trgovačke operacije. Njegovo je bilo da trećinu štofa zadrži radi prodaje u Pešti i da potpiše potvrdu o daljem transportu robe ka Rumuniji. Kobac je bio taj koji je potplaćivao mađarske i rumunske carinike, policiju i lučke vlasti u Severinu, kao što

su iz njegovog džepa bili plaćeni i svi ljudi u Kladovu spremni da preuzmu robu.

Znao je o čemu je reč. Njegov otac Aleksa, svinjarski trgovac iz Šapca, pre deset dana utovario je dve hiljade svinja na splav kojim je krenuo nizvodno ka Beogradu i dalje ka Đerdapu. Svinje i štof putovali su istim pravcem samo u suprotnom smeru.

Aleksa je imao rezervni plan koji je mogao da mu donese veliku dobit. Nameravao je da kod Golupca sačeka dan ili dva i da, u trenutku kada je magla najgušća i noć bez mesečine, pokuša da preveze svinje direktno na ugarsku stranu. Ušteda bi bila velika i, što je još važnije, ako bi operacija uspela, mogao bi svoje usluge da ponudi turskim trgovcima koji su tražili način da što brže i jeftinije isporuče vosak, pamuk i duvan do Pešte i dalje preko Beča do Hamburga.

Činilo se da operacija teče po planu, sve dok, tačno na mestu gde je trebalo pobediti maticu i vrtloge, Dunav nije poludeo. Voda se uskovitlala, retke sante leda su, kao namagnetisane, počele da se sudaraju i da stvaraju prave bregove. Brod je naglo promenio pravac i šlep je, uz otegnutu škripu nalik na samrtni uzdah, za trenutak, kao brana, zaustavio reku.

Gledao je zapanjeno kako se svinje dave u potpunoj tišini. Matarale su nogama i nestajale u pomrčini.

Snagom volje očeva smrt je već posle nekoliko trenutaka ponovo postala samo telegram koji je sa drugim pismima nestao u fioci njegovog pisaćeg stola u apartmanu hotela *Imperijal*. Testament ga nije brinuo. O tome ga je otac davno obavestio. Firma u Šapcu, sa

filijalama u Gracu i Beču, automatski prelazi u njegove ruke, račun i Cirihi i Parizu takođe. Ni starateljstvo nad polusestrama, očevim ćerkama iz drugog braka, nije sporno.

Neko je na ulici zapevao, čula se i fabrička sirena u daljini. Pogledao je na sat i osetio prijatnu nervozu.

Susret sa ruskim emigrantima očekivao je s nestrpljenjem. Već nekoliko puta odlagan, ovaj konspirativni sastanak ispunjavao ga je uzbuđenjem. U tajnosti sopstvenih misli to je objašnjavao svojim političkim ambicijama. Privlačila ga je ideja radikalne promene sveta u kojem će i on biti oslobođen sopstvene eksploatorske uloge. Čitao je Prudona, a povremeno su do njega stizale i vesti o zanimljivim svađama posle Prve internacionale.

Tačno u četiri sata i trideset minuta sišao je u kafe, seo za svoj sto u uglu i, po dogovoru, štap sa drškom od slonove kosti obesio na naslon susedne stolice. Izvadio je srebrnu tabakeru sa kitnjastim monogramom, dar od oca za maturu, stavio cigaretu u muštiklu i duboko povukao dim.

Pomisao na oca nije mu više podizala grkljan. Otac je sada, kao i majka, bio samo lik sa fotografije koju je u detinjstvu proučavao do najsitnijih detalja. Stajala je na zidu u trpezariji tačno preko puta mesta na kojem je sedeo za vreme ručka.

Dugi, dosadni obedi, njegov pogled koji luta i zastavlja se na fotografiji u velikom izrezbarenom ramu. Otac i majka, dve glave koje se dodiruju. Na ocu njegov nos, njegovo čelo. Na majci njegove oči, kapci malo

spušteni, njegova usta, punija od očevih. Prvi znak senzualnosti i nedostatka volje, simptom dekadencije budućih generacija. I osmeh, nepromišljen i bezrazložan, koji je vežbom uspeo da promeni. Preuzeo je očevo strogi facijalni grč.

Pun sat kasnije pokretna vrata se zavrteše i u salu ispunjenu zveckanjem posuđa i šuštanjem novina udoše dva čoveka, osmotriše goste i brzim korakom zauzeše mesto kraj prozora. Treći je za trenutak oklevao, a onda im se i on pridruži. Niskog rasta, ćelav, isturene brade, kosih očiju, nalik na Čerkeza sa ilustracija u časopisima koji su u nastavcima objavljivali avanture sa Dalekog istoka.

Naručili su kafu i slatko pecivo. Kada se ona dvojica uputiše ka njegovom stolu, oseti kako mu srce zakuca jače i sa čuđenjem primeti da ima erekciju.

Velika očekivanja, ako su zasnovana samo na emocijama, znak su slabosti i nikada se ne ostvaruju, bila je misao koja mu je prošla kroz glavu kada mu se stariji obratio na lošem francuskom jeziku. Imao je masnu kosu, a na prstima su mu se videli tragovi duvana.

Gusev, tako se zvao, nije tražio mnogo, samo garanciju da će on i njegovi prijatelji na povremenim putovanjima za Krakov imati sigurno prenoćište u Beču. U Rusiju, za sada, nisu mogli ući.

Tako će biti sve dok ne sruše cara. A to će biti vrlo brzo, rekao je drugi. Može ga zvati Aleksej. Aleksej Burcev. Ne, ne veruju ni u cara ni u Boga. U Ženevi su trenutno na sigurnom. Niko im ne pravi probleme. Da, imaju novca, ne pitaju pošto je. O kakvim poslovima je

reč? Ne, to ne mogu da kažu. Ako bude bilo potrebno, a biće potrebno, cara će ubiti. Sada je, međutim, važno samo prenoćište.

Mali, ćelavi sedeo je i dalje za svojim stolom, pušio je nervozno i nije dozvoljavao da mu se uhvati pogled. Nije ustajao sa stolice, a ipak, činilo se kao da je neprestano u pokretu.

Kobac iznenada shvati da ovaj čovečuljak, iako neugledan i pomalo komičan, svojim ponašanjem i isturenom bradom nesumnjivo pokazuje da ima moć, da je neprikosnoveni vođa čiji podanici, makar to bila i samo ova dva ruska emigranta, nemaju pravo na prigovor. Osećanje da mu je mali u svojoj ličnoj hijerarhiji dodelio podređeno mesto ispuni ga mešavinom sažaljenja i gneva. Nestrpljivo pokaza glavom ka čovečuljku kosih očiju.

Gusev i Burcev odgovoriše u glas: „Vladimir Iljič ima velike planove“!

Kobac se ljutito nakloni Čerkezu, promrmlja nešto o pansionu Frau Plavec i njenoj diskreciji, ustade i bez pozdrava napusti hotel *Imperijal*. U pogledima devojaka koje su u društvu svojih majki i prijateljica pile popodnevnu toplu čokoladu ostali su, kao na fotografskoj ploči, njegovi brkovi i neznatno povijen nos, ali najviše stas i odlučnost.

Udišući topli, nervozni vetar, Kobac pomisli kako će ovaj dan verovatno pamtiti dok je živ. U stvari, možda mu je ovaj dan, po zakonima nužnosti u koje je verovao, već i odredio život. Očeva smrt, razmišljao je, pogotovo tako nagla i besmislena, ne može ostati bez

trajnih posledica. Zatekla ga je nespremnog, u trenucima kada je mislio da mu otac više nije potreban čak ni za obračun i samodokazivanje.

Gubitak štofa je takođe video kao znak da u nesigurnim vremenima treba dići ruke od rizične trgovine. Uostalom, bankarski poslovi su već duže vreme bili ono što je zaokupljalo njegove misli.

Jedino ruska trojka nije mogla značiti ništa ni u njegovom životu ni u životu bilo koga na ovom svetu. Suviše su beznačajni, pomislio je, i takvi će i ostati. Kroz glavu mu prolete misao koju bi vredelo zapisati u dnevnik: Koliko li na ovom svetu ima besmislenih sudbina koje čekaju da budu ispunjene?

Međutim, gotovo istog trena ova misao mu zauvek iščeze iz svesti.

Fen je duvao još devet dana tako da su bez snega ostale gotovo sve doline i južne padine od Salzburga do Beča, uključujući čak i neke visove oko Obertauerna. U noći između 17. i 18. februara 1906. godine topli vetar je iznenada stao i temperatura je pod vedrim nebom naglo počela da pada.

Novine su objavile poraznu statistiku: u prethodne dve nedelje udvostručio se broj naprasnih smrti i nesrećnih slučajeva sa fatalnim ishodom. U samom Beču zabeležen je fenomen masovne groznice, bez ikakvih vidljivih telesnih poremećaja, praćene osećanjem neizdržive strepnje i košmarnim snovima.

Neue Freie Presse objavio je uvodnik u kojem je ismejano tvrđenje nekog jevrejskog proroka i mogućeg mesije iz Osvjenćima koji je na putovanju kroz Beč

čudna zbivanja u imperiji objasnio predskazanjem da će dvadeseti vek biti vek nesreće i straha.

Na samom početku dvadesetog veka jedan bečki kolekcionar kupio je u antikvarnici u Ulici Vajblinger veoma dobro očuvani reljef iz doba kasne osamnaeste dinastije egipatskog Novog kraljevstva. Bio je to impresivni komad visok 63,4 centimetra sa precizno uklesanim likom dvorskog zvaničnika u klečećem položaju sa rukama podignutim u znak obožavanja.

Kucnuo ga je dva puta noktom i reljef mu je uzvraatio karakterističnim zvukom okamenjenog cementa. Osmotrio je poleđinu na kojoj su se jasno videli tragovi erozije. To je bio dobar znak.

Ipak, na rubovima je ugledao sumnjive sveže preloime. Kako je ovaj požuteli kamen, koji je milenijumima ukrašavao neki nadgrobni zid, dospelo u njegove ruke, to nikada neće saznati. U svoj dnevnik je zapisao: *Moja kolekcija se, nažalost, stalno uvećava zahvaljujući i nečasnim trgovcima.*

Lekarska praksa mu nije donosila velike prihode, pa se, kao i obično u ovakvim prilikama, strpljivo cenjkao i tražio sigurnu potvrdu autentičnosti predmeta koji kupuje. Njegove *Studije o histeriji* već su mu donele uvažavanje, ali ne i dovoljno stalnih pacijenata.

Karakterističan je primer gospođice Adele Hicig koja se žalila na nesnosne glavobolje. Posle nekoliko seansi kod doktora okruženog grčkim vazama i egipatskim reljefima, odustala je od daljeg lečenja.

„Masirao mi je vrat i postavljao blesava pitanja“, rekla je kasnije rođaki koja joj je doktora preporučila. „On je jedan *ekelhafter Kerl**.“

Brojni falsifikati koji su se pojavljivali na tržištu umetničkih predmeta upozoravali su bečkog lekara na opreznost. O tome mu je pisao i Šandor Ferenci, njegov kolega iz Budimpešte, takođe kolekcionar, koji mu je na upravo otkrivenom arheološkom nalazištu u centralnoj Mađarskoj dobio nekoliko lepih i jeftinih primeraka. Tada se već bilo pročulo da i čuvena *Dama sa hermelinom* u muzeju Čartorskih u Krakovu uopšte nije delo Leonarda da Vinčija, kao što su to mnogi bili spremni da poveruju. Na platnu zaista nije bilo ni traga od Leonardovog potpisa.

U tom delu Evrope trgovina je cvetala, sve se moglo kupiti i sve se moglo prodati. Na tržištu antikviteta nije bilo gotovo nikakvih ograničenja. Ponuda je bila ogromna, cene relativno niske, a kolekcionari neprestano izloženi novim uzbuđenjima – od arheoloških iskopina u Troji do otkrića Minojskog lavirinta na Kritu.

U takvoj atmosferi sasvim realno je zvučao zahtev Fridriha Naumana da se mnoštvo nacionalnosti u Centralnoj Evropi zameni jednim ujedinjenim „ekonomskim narodom“. *Duh masovne proizvodnje i nadnacionalne organizacije obuzeo je politiku*, pisao je Nauman. *Ljudi razmišljaju u kontinentima.*

Ekonomskom narodu Centralne Evrope pripadali su i mnogi mladići koji su iz Srbije stizali na studije u

* Nem.: ...neprijatan tip.

Peštu, Grac, Beč ili Krakov. Među njima je bio i D. M. Tomić, sin bogatog svinjarskog trgovca iz Šapca.

Za vreme studija u Pešti i Beču Tomić nije oskudevao u novcu. Trošio ga je u kafanama i bordelima, ili u prodavnicama neobične robe. Privlačili su ga najnoviji izumi, poput radioaktivnog sapuna ili radio-aparata sa slušalicama, kao i tek otkriveni predmeti davnašnjih civilizacija koji su preplavili Evropu. Tako se u Ulici Vajblinger upoznao sa lekarom sličnih interesovanja koji je stanovao u blizini. Lekar je imao zalizanu kosu sa razdeljkom na desnoj strani, naglašene brkove i kratko podšišanu bradu.

Ove tri sudbine, koje su se slučajno dodirnule u jednom trenutku u centru Evrope, brzo su se razdvajale. Bečki lekar i kolekcionar obeležio je svojim delom epohu. Kuću u *Berggasse* broj 19 napustio je kada se na njoj zavijorila nacistička zastava. Umro je u izgnanstvu u Londonu okružen grčkim, egipatskim i kineskim figurama. Pepeo mu počiva u grčkoj vazi iz četvrtog veka pre naše ere, što je mnoge istraživače navelo da bez razmišljanja poveruju kako je ovaj krčag, ukrašen dionizijskim mitovima, prognanom lekaru bio najomiljeniji predmet u celoj kolekciji.

Adela Hicig se ubrzo preselila u Budimpeštu i udala za mladog trgovca Henrika Kestlera. Dobili su sina Artura čije će ime takođe biti jedan od simbola ovog veka. Cionizam, komunizam i antikomunizam imaće u njemu strasnog i ubedenog advokata. *Da je moja majka produžila tretman u Beču verovatno bi se udala za nekog drugog i ja ne bih bio ni rođen*, napisao je u svojoj autobiografiji.

Tomić se posle nekoliko godina vratio u Srbiju da bi učestvovao u ratovima koji su na Balkanu upravo počeli. Između dva svetska rata bio je suvlasnik hipotekarne banke u Šapcu. Uoči drugog svetskog rata je bankrotirao i ostao bez ičega. Kasnije će umeti da kaže: „Kada su komunisti došli na vlast ja nisam imao ništa pa ništa nisu mogli ni da mi oduzmu.“

Tomić je imao dva sina i jednu ćerku. Stariji sin je diplomirao na slavističkom odseku Jagelonskog univerziteta u Krakovu i odmah zatim umro od tuberkuloze. Mlađi sin je bio učitelj u Srbiji. Posle jedne velike akcije Gestapoa i SA 1942. godine zauvek mu se izgubio trag. Ćerka je preživela i ona je kasnije postala majka moga oca.

DVADESETI VEK

Otac priča o svom detinjstvu

Kada je umrla majčina majka, majčin otac je prodao sve svoje stvari i došao u Beograd da živi sa nama. Doneo je samo jedan veliki sto za koji se govorilo da je pripadao crnogorskom kralju Nikoli. Jedva smo ga stavili u trpezariju.

Sto je služio samo da se na njemu jede. Majčin otac je uveo pravilo: niko ne sme da sedne za sto pre njega ili moga oca. Oni su glave porodice. Moj otac se na to nije obazirao. Uglavnom je jeo na brzinu, često stojeći.

Majčin otac je takođe tvrdio da njemu i mom ocu pripada najbolje parče mesa.

„A deca?“, pitala je majka.

„Pred njima je život“, odgovarao je on.

Hleb se za stolom nije smeo uzimati levom rukom. Moralo se pojesti sve što se sipa u tanjir. Belo vino se pilo isključivo uz ribu i belo meso. Najstrože je bilo zabranjeno ustati od stola i otići u klozet.

„To je on naučio u Austrougarskoj“, rekla je majka.